

Wanted

A pécsi Modern Magyar Képtár gyűjteménye őrzi a magyar avantgárd egyik fő művét, amelyről eddig úgy tudtuk, hogy Galimberti Sándor festette, *Amszterdam* a címe, és 1914-ben készült. A Nemzeti Galéria életműkiállítása után immár kétségtelen, hogy a művet Dénes Valéria festette, Scheveningent ábrázolja, és 1915-ben készült. Bocsánat a blaszfemikus hasonlatért, de mintha egy szakállas vicc köszönne vissza: igaz-e, hogy Jerevánban Moszkvicsokat osztogatnak? A hír igaz, de nem Jerevánban, hanem Tbilisziben, nem Moszkvicsokat, hanem Volgákat, és nem osztogatnak, hanem fosztogatnak.

A komolytalan bevezető után következék a komoly lényeg. Élt egyszer, hol Kaposvárott, illetve Budapesten, hol Nagybányán, illetve Bécsben, hol Párizsban, illetve Hollandiában egy festőházaspár. Egymásra találásuk körülményeit, röppályájuk pontos ívét, művészi hitvallásuk részletes kifejtését fölfalta a múltó idő. Képeik kilentized része lappang vagy elpusztult. Az asszony harmincnyolc éves volt, amikor 1915-ben tüdőgyulladásban váratlanul meghalt, a férfi harminckettő, amikor felesége temetése után két nappal szíven lőtte magát. Maradt utánuk egy hároméves kisfiú, néhány tucat festmény, kevéske kiállításuk után sok értetlen kritika, néhány magasztos szó (leginkább Uitz Bélának, Kassák Lajosnak és Kállai Ernőnek köszönhetően), rengeteg dezinformáció, lényegében pedig hosszú-hosszú csend.

A mostani – a maga nemében szenzációs – tárlat előtt illik megemlíteni a témában úttörőként a periférián működő Mezei Ottó idegen nyelven megjelent tudományos publikációját az *Acta Historiae Artium*ban (1977) és Géger Melinda kutatói tevékenységét a Rippl-Rónai Múzeum jóvoltából (1994), mert ők nyúltak először profi módon a témához. Mindenekelőtt pedig a szélesebb nyilvánosságot kapó, ámde annál „költőibb” részletekkel félremesélt kismonográfiát (Corvina, 1979), amelyet Dénes Zsófia, a kedves unokatestvér (Ady egyik szerelme, amúgy jó tollú krónikása) mintha csak azért írta volna, hogy kései korunk zavarosban halászó kitűnő szakemberének, Barki Gergelynek legyen mit helyreigazítania.

A zavarosban halászás amúgy itt és most pozitív minősítés. Sőt, több annál: a pozitivista, majd szellemtörténeti, majd ikonológiai, majd hermeneutikai hullámok elcsitulásával annak a művészettörténeti-muzeológusi magatartásnak a szép bizonyítéka az övé, amelynek centrumában nem az események, nem a stílusok, nem a motívumok vagy azok jelentésváltozásai a fő mozgatók, hanem a tények újraértelmezése. Mondhatnánk legeslegújabb kori régészetnek, hiszen a magyar történelemben megszokott, hogy az emlékek eltüntetése nem szakadt meg a középkor végével, de a Barki-féle szakmai know-how inkább a bűnügyi szférából ismerős. Meg persze egy manapság méltatlanul kevésbé emlegetett oknyomozó

művészettörténész munkásságából, a Passuth Krisztinától, aki a Magyar Vadakkal foglalkozva kisebb-fajta iskolát teremtett maga köré. (Bővebben kifejtve a Barki Gergellyel folytatott és Topor Tünde által készített legutóbbi *Artmagazin* remek életútinterjújában.) A szerző mellett Rum Attila és Molnos Péter ennek az iskolának a legmarkánsabb képviselője. (Utóbbi éppen ezekben a hetekben publikálta – és a Kiesebach Galériában fel is mutatta –, hogy a művek utáni nyomozás, a helyes attribúció iránti szenvedély, a „hogyan történt igazából” kérdésének már-már detektívfurorral rendelkező makacssága a motiváció igazi ereje. Megtalált képek. Felfedezések és meglepetések az elmúlt húsz év műkereskedelméből, kiállítás). Ők mind – a szerző Barki is – abból indultak ki, hogy minél kevesebb a nyom, annál érdekesebb a feladat.

És a Galimbertik után – a többes számba itt beleértendő két szinte ismeretlen mellékszereplő is, egy Kaposvárott otthont találó olasz emigráns kifestő apuka (Galimberti Alajos) és egy cseh származású, érdekesen kubizálva festő első feleség (Lanov Mária) is – van mit kérdezősködni.

A nyomozati anyag egy közel négyszáz oldalas aktában (bocsánat, döbbenetes alaposággal és tisztességgel megírt katalógusban) ölt testet. Példaként ideidézek néhány kérdőjelet, megfejtetlen rejtélyt, homályos pontot. „Fényképfelvételt is csupán egyetlenegy ismerünk a házaspárról, azon is csak profilban látشانak.” (4. old.) Galimbertinek az Iparművészeti Iskolában „eltöltött két esztendő mintha nyomtalanul telt volna el életében” (25. old.) „Saj-

nálatos módon Galimbertinek a bajor fővárosban töltött időszakával kapcsolatban sötétben tapogatózunk.” (30. old.) „Galimberti első feleségével (Lanovval – pszj.) kapcsolatban rendkívül kevés konkrét adat, korabeli dokumentum... és kis számú korai alkotás áll rendelkezésre.” (63. old.) Az 1909-es MIÉNK-kiállítás egyik művéről: „A sajtóban... pontosabb leírást nem adtak róla és reprodukcióját sem közölték, így azonosítani is lehetetlen egyelőre.” (82. old.) Kaposvári ideje alatt „számos olyan műve született..., amelyeket sem reprodukcióból, sem egyéb forrásból nem ismerünk”. (88. old.) „Mindaz, amit ma ismerünk, csak ízelítő, hiszen például az ekkor készült rajzok közül csupán egyet ismerünk.” (90. old.) „1909-es nagybányai tartózkodásával kapcsolatban információszűkében vagyunk” (95. old.), „Galimberti Lanovval kötött házassága az életműkutatás egyik leghomályosabb fejezete.” (101. old.) Dénessel kapcsolatban: „két éven át volt Matisse tanítványa, de sajnos egyetlen olyan festménye sem maradt ránk, amely egyértelműen az iskolához köthető” (125. old.) 1910-es útjával kapcsolatban: „Eddig azt sem sikerült kideríteni, hogy... végül pontosan hová érkezett.” (136. old.) Az 1911-es Salon d’Automne-ra beküldött „négy elfogadott művét is kihívás azonosítani, közülük sem ismerjük mindet.” (152. old.) 1912-ből: „A házaspár csekély számú kiállított képéből arra lehet következtetni, hogy ezúttal nagyméretű vásznakat küldtek be a tárlatra.” (161. old.) „A Galimbertiék által bérelt házról nem maradt fenn sem korabeli fényképfelvétel, sem egyéb adat.” (170. old.) „Dénes Valéria képei kivétel nélkül jelzés nélküliek.” (177. old.) A nagybá-

nyai Jubiláris Kiállításon Dénes „két kiállított tájképét sem tudjuk azonosítani, ahogy Galimberty összesen három kiállított tájképét sem.” (181. old.) „Különös, hogy ennek az utolsó Nagybányán töltött több mint fél esztendőnek a terméséből Galimbertytól nem maradt az utókorra egyetlen alkotás sem.” (192. old.) „Elképzelhető, hogy Dénes Valy... ekkor (is) mintázott? Egyelőre ez a kérdés jelenti az egyik legnagyobb homályos foltot a festő életművének kutatásában.” (202. old.) „Az 1913-as évből Galimbertytól egyetlen művet sem tudunk felmutatni.” (205. old.) Nemzeti Szalonbeli 1914-es kiállításukról: „A művek azonosítása pusztán a képcímek alapján komoly kihívást jelent, ugyanis számos ismert művet korábbi párizsi kiállításaiakon más és más címen mutattak be.” (213. old.) 1914-ben: „ma egyetlen elérhető festménnyel kapcsolatban sem állítható határozott biztonsággal, hogy szerepelt Berth Weil galériájában.” (222. old.) Az *Amszterdam* képpel kapcsolatban: „minden egyéb ekkori mű lap-pang vagy elveszett.” (231. old.) Így is túl hosszú a lista, de az olvasó nyugodtan beszorozhatja a fenti idézetek számát tízzel – kíméletből maradt el a többi.

A sok „nem tudást” még tetézi a katalóguskönyv függeléke és a kiállítás utolsó előtti terme, amely felsorolja a félrenevesítéseket és a modelltevesztéseket. Továbbá a lábjegyzetek imponáló pontossága, amelyekben minden egyes „tudásért” megnevezi az adatközlő forrást. Ekkora alázatot, ilyen erkölcsi tartást csak az a kutató tud felmutatni, aki tisztában van a téma nehézségeinek nyomorúságával és a nagyotmondó szakmai blöffök könnyed kipukkasztóságával.

Mit tudható viszont?

A Nemzeti Galéria harmadik emeleti tereméből mégis följelk egy beteljesületlen, hamvába holt, de elemeiben mégiscsak rekonstruálható ikerteljesítmény. A két „nagy” Galimberty körül a múzeum más emeletein ugyan Rippl-Rónaik, nagybányai Neósok, Nyolcak, francia rokonlelkek beteljesültebb életműve látható, de a „mi lett volna, ha...” drámai élménye csak a Galimberty–Dénes Valy-duó időszak kiállításán látható. Páros teljesítményük több is volt, mint egy nagy szerelem által létrejött művészeti empátia lenyomata. Benne volt az is, hogy egy perifériáról származó kisegyzisztencia – ez Galimberty – és egy budapesti asszimiláns zsidó származék – ez Dénes – összeolvadása, az Ady Endre fogalmazta „korrobóri”-ja mekkora energiákat szabadíthatott fel a századelőn, és mennyire az egyetemes értékek elérését célozta meg az összeolvadásból fakadó robbanás. Még akkor is, ha sejtethető: a páros pálya íve sokkal magasabbra ívelhetett volna, ha nincs tudógyulladás és nincs szív-lövés. Egyetlen nyom – de micsoda nyom! – utal erre a fölfelé tartó ívre, az úgynevezett *Amszterdam*-kép (mostantól *Holland kikötő*), amelyről a cikk bevezetője szólt, és amelynek felfejtése önmagában is művészettörténeti tett.

Ezenkívül is maradt néhány ki-nyomozott vagy körüljártan erős vagy tanulságos mű. (Galimberty: *St. Raphael*, 1912, Dénes: *Utcarészlet*, 1913). (A többi talán egyszer majd előkerül a cikk címének szánt és Barki szinte kézjegyének számító WANTED felszólítása nyomán.) A fellelhető kevés kép tematikája szinte mindegy is. Napraforgók, örökzöldek, háztetők, városképek asszisztálnak a nagy elképzeléshez.

Leginkább az alábbiakhoz. A következetesen alkalmazott madárperspektívákhoz, miáltal a háromdimenziós látvány egyre inkább síkalakzatot nyert (ez volt Cézanne leckéje). A konokul alkalmazott élre vágott formarendhez, miáltal a motívumok kubusokká (Picasso-hatás), esetleg félhengerekké (Léger-hatás) egyszerűsödtek. Az eltökélt vadsággal művelt ecsetkezeléshez, miáltal a kontúros szerkezetet csak körülbelül tölti ki a lazúros, nedves, olajfesték (ennyit tanultak Matisse-ból). És igen, egyformán festettek. Áltatom magam, hogy a Dénes által kezdeményezett lazúros festés nála „másképpen” hat, a sávok között vágott, üresen hagyott felületek ugyanis olyanok, mint épületeken a dilatációs hézagok, míg Galimbertinél mintha

minden egyneműbb és préseltebb lenne, de ez csak a szem képzelt játéka. A lényegük így is, úgy is egy volt: szignók és címek nélkül, személyiségüket zárójelbe téve közös hittel áldoztak egy istennek, amelyet jobb híján haladásnak, szabadságnak, művészetforradalomnak reméltek. Barki Gergely a vallomásos utószóban azt írta, hogy „elsősorban a vehemens festői gesztusok brutalitása és kendőzetlensége” nyugította le. Bárhogy történt: szép munkát tett le az asztalra, illetve szögezett ki a múzeum falára.

A Galimbertik. Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, 2024. október 10. – 2025. január 26. A kiállítás kurátora és a katalógus írója: **Barki Gergely**.

páratlan oldal

www.es.hu

IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

**Kattintson
a www.es.hu-ra!
SMS-sel is
előfizethet!**

PUBLICISZTIKA,
FEUILLETON,
PRÓZA, INTERJÚ,
VERS, VISSZHANG,
KÖNYVKRITIKA,
MŰBÍRÁLAT,
GALÉRIA